

*Maj måneds
gøremål*

side 3

*Dyrk og
spis dine
egne chili*

side 6

Familiehaven

side 24

HAVEGLÆDER

*Terrasseliv med
masser af blomster og
spiselige planter*

Se alle de muligheder du har for at gøre
sommeren ekstra frodig. **Side 16**

FORÅR 2016

INDHOLD

3 Maj måneds gøremål

Det er nok den mest haveaktive måned, så hold igen med alle weekendaftalerne. Frugttræerne blomstrer, og vi krydser fingre for, at nattefrosten ikke ødelægger frugtanlæggene. Alt spirer i køkkenhaven, og der skal plantes masser af udplantningsplanter i lige rækker. Græsplænen er flot grøn, så det er nu, du skal på knæ og stikke fandens mælkebøtter.

6 Dyrk og spis dine egne chili

Vi har gode råd fra tidens "hotteste" entertainer, Chili Klaus. Du får også gode råd med på din vej fra gartneren, der laver udplantningsplanter af chili. Se også de mange spændende sorter.

12 Plant for biernes skyld

Landbruget er under pres, og de naturlige opholdssteder for vores vigtige bier er reduceret. Vi har lavet en oversigt over alle de bivenlige planter til din have, så gør en forskel, næste gang du skal vælge nye planter til din have.

16 Terrasseliv med blomster og spiselige planter

Frugt- og bærbuske i store krukker. Chili, peber, tomater og krydderurter på en lun vokseplads. Terrassen eller altanen er et godt sted at dyrke dine favoritter; pynt op med sæsonens flotte sommerblomster – også her er udvalget stort.

22 25 planter til skærehaven

Havens Dag fejrer 25 års jubilæum med dette forslag til 25 planter, som du kan plante nu og binde de smukkeste buketter af senere. Alle planterne blomstrer i perioden fra august og helt hen i efteråret.

24 Familien med tre børn

Et portræt af en helt almindelig familie med mor, far og børn i et villakvarter i udkanten af København. Se deres gode løsninger på et familieliv, hvor udelivet dækker mange af de enkelte familiemedlemmers behov for udfoldelse.

28 Gratis spisekammer lige uden for døren

Der vokser sunde og nærende ukrudtsplanter i din have og den omkringliggende natur. Det er oplagt at botanisere og få bragt de mange mulige smagsoplevelser ind på middagsbordet.

30 Forebyg orm i dine frugttræer

Æblevikleren forpupper sig i maj, men sætter du æbleviklerfælder op, kan du reducere problemet. Den lille frostmåler kan også genere, men her er det først i efteråret, du skal sætte ind med forebyggelsen. Se de miljøvenlige løsninger, som dit havecenter kan tilbyde.

Maj måneds gøremaal

Drivhuset

Frugthaven

Stadebedet

GØREMÅL	SÅDAN GØR DU
Plante tomater	Du kan, hos dit lokale havecenter, se et meget stort udvalg af tomater. Du kan købe udplantningsplanter, som de danske gartnere har dyrket i deres store varme drivhuse; eller du kan anvende de tomatudplantningsplanter, som du selv har groet i din vindueskarm eller under plantelys. Tjek vejruddsigten og vent til fuldmånen er aftaget og risikoen for nattefrost er minimal. Tomater kan godt klare enkelte nætter med lav temperatur; men lad blot planterne stå lidt længere i de små potter, så du kan hente dem ind i varmen om natten. Der er masser af lys i maj, så de skal endelig blive i drivhuset så længe som muligt hver dag. Plant i drivhusets bund, i plantesække med god kvalitetsspagnum eller i selvvandingskasser. Fjern nænsomt potten og plant med hænderne, så de helt nye rødder får god kontakt med jorden. Vand godt til af flere omgange. HUSK at jorden, du planter i, skal være fugtig.
VENT VENT VENT	Chili, aubergine, peber og agurk er alle meget varmeelskende, så du skal vente til vejret er stabilt varmt eller helt til slutningen af måneden med at plante.
Bestøvning	Har du fersken, nektarin eller andre sydfrugter i drivhuset, skal du først på måneden sikre dig, at blomsterne er blevet bestøvet. Er ruderne åbne, vil insekter selv søge ind; men er vejret til den kølige side, kan du flytte rundt på pollen fra blomst til blomst. Når de første blomster på tomatplanterne åbner sig, er det godt at ryste dem lidt forsigtigt – det fremmer bestøvningen, som sjældent er et problem, da insekterne nok skal finde vej.
Opbinding	Tilvæksten er hurtig på tomater og agurker, så vær klar med snor eller spiraler, så planterne ikke vælter og bliver ødelagt.
Blomstring	Maj er den måned, hvor de fleste frugttræer og frugtbuske blomstrer. De første frugttræer i udspring er kirsebær og blomme. Allerede fra slutningen af april måned kan de blomstre med risiko for frostskaader som følge. Er dine træer små, kan du dække med acryl, hvis der varsles nattefrost. Har du ved en sydvendt mur plantet fersken, nektarin eller abrikos, vil sikring mod nattefrost give (flere) frugter.
Plantning	Plantning i maj måned er ikke noget problem, når du blot husker at vande godt i tørre perioder.
Nyt liv	Hver dag ses forandringer i staudebedet. Pæonernes smukke skud folder sig ud, rigtig mange af stauderne gør sig klar til at blomstre, og de bunddækkende stauder udfylder deres funktion bedre dag for dag. Det er også tiden til at gøre status over de "forsvundne" planter. Bare pletter opstår, når stauder, der er kortlivede, ikke vokser frem. Andre gange skyldes de bare pletter, at planterne er gået til i vinterens barske vejr - eller blot er blevet ædt af en mosegris! Benyt dig af situationen til at få nye spændende sorter eller gamle kendinge, du er sikker på, gror i din have.

Stauvedet

Opbinding

Brug naturens egne grene til støttepinde hos de høje stauder, der ikke holder sig selv; eller anvend stativer, der er udviklet til at løse netop denne opgave. Hold øje med pæonbedet, hvor der snart er store blomsterhoveder, der let falder om efter en regnskyll. Bind en snor rundt om planterne eller klip masser af buketter.

Ukrudt

Nyd det nye liv i dit stauvede med en spand ved hånden. Fang det uønskede ukrudt ca. én gang om ugen, så tager det ikke lang tid at holde bedet rent. Når planterne er vokset sammen, er lugning sjældent nødvendig..

Buketter

Maj måned er lig med syrenernes blomstring. Når du klipper buketter af syrener, skal du altid fjerne de grønne blade fra stænglerne med det samme, og skynde dig at sætte buketten i rigeligt med vand hurtigt. De meget træagtige grene trækker vandet op langsomt og må derfor ikke tørre ud.

Georginer

Plant knolde eller udplant de fremspirede knolde, som du har haft stående i drivhuset. Måske har du selv overvintret knolde fra sidste år eller købt nye, som skal berige først haven og siden vaserne med overdådige buketter. **TIP** når du lægger knolde, er det en god idé at afmærke stederne med en lille pind, så du ikke kommer til at hakke/luge de nye skud om.

Tulipaner og narcisser

Efterhånden som disse prydløgsplanter afblomstrer, kan du med fordel fjerne blomsterstænglerne, men lad endelig bladene blive slappe og visne. Løget i jorden trækker nemlig næringsstofferne ned, så løget kan lade op til næste års blomstring.

Hyldeblomstsaff

Sidst på måneden blomstrer hyldeblomsten, og du kan lave din egen sunde hyldeblomstsaff af blomsterskærmene. Høst ikke alle skærmene fra planterne, for så får du ingen hyldebær til saft i august. Prøv også at lave saft på de sorter af hyldebær, som får rosafarvede blomster – det giver pinkfarvet hyldeblomstsaff.

Rosenbedet

Gødning

Anden gang gødning er nu.

Opbinding

Hjælp de spæde bundskud fra klatreroserne på vej i den ønskede retning. Husk at vandrette skud sætter mange blomster, mens lodrette skud sætter langt færre blomster.

Luseangreb

Hold øje med de første lus. Klem dem mellem fingrene, spul dem væk med have-slangen eller lav en sæbeopløsning med ½ dl brun sæbe og 1 spsk. husholdnings-sprit i 1 l vand, som sprøjtes direkte på lusene. Du kan også vælge at sprøjte med et lusemiddel.

Køkkenhaven

Kartofler

Toppen er ved at være stor nu. Hypning, hver gang bedet trænger til at blive luget, er en god arbejdsproces, hvor du også sikrer, at kartoffelknoldene ikke får lys og bliver grønne. Maj måned kan være nedbørsfattig, så vand gerne én gang om ugen med minimum 10 mm vand, så du undgår skurv på kartoffeltoppene. Gød IKKE kartoflerne, for det giver bare masser af top og ikke større knolde. Gødning til kartoffelbedet skal gives efterår og gerne som kompost.

Jordbær

Nu sker der for alvor en masse i jordbærbedet. Planterne vokser og blomstrer fint. Sørg for, at der er rent for ukrudt og vand i tørre perioder. Tørkeramte jordbærplanter giver færre og meget små bær.

Asparges

Frem af jordskorpen vokser de nye skud, som kan høstes og spises frem til Sankt Hans. Grønne asparges er de mest almindelige; men har du mod på at prøve at lave hvide asparges, skal du blot lave en høj vold, som aspargesskuddene vokser op igennem. Når de ingen lys får, forbliver de hvide. Høst af hvide asparges er lidt vanskelig, men man stikker dem gennem jordvolden og trækker skuddene op.

Rabarber

Nu er der for alvor gang i tilvæksten. Store grønne blade foldes ud på saftige og velsmagende stængler. Høst ved at trække stænglerne og tag altid kun 1/3 af det samlede antal stængler på hver plante og vent med at høste til planten er vokset til igen. Har du ikke nok, kan du sagtens plante nye planter nu. Husk at fjerne eventuelle blomstrende oprette skud.

Udplantning

De forspirede kål- og salatplanter skal udplantes. Fra slutningen af måneden skal sommersquash, bønner og sommerblomster også i jorden.

Såning

Jorden er dejligt varm, så du kan så alle afgrøder direkte i jorden. Gulerødder, salater, bønner, ærter og mange sommerblomster.

Frø af pastinak, radise, salat og spinat spirer ved en jordtemperatur på min. 5 grader C.

Frø af dild og porrer spirer ved en jordtemperatur på min. 7 grader C.

Frø af kål spirer ved en jordtemperatur på min. 8 grader C.

Frø af gulerødder, ærter, rødbeder og rucula spirer ved en jordtemperatur på min. 10 grader C.

Frø af sommersquash, bønner, frilandsagurk og græskar spirer ved en jordtemperatur på min. 15 grader C.

Mål jordens temperatur i sådybden med et jordtermometer.

Vanding og lugning

Den for nyligt tilførte kompost kan sagtens indeholde ukrudtsfrø, så vær klar til at spotte uønskede frøplanter af ukrudt, som vokser godt til. Sørg for at luge inden ukrudtsplanterne sætter frøstande og gør situationen uoverskuelig.

Stik jævnligt hånden i højbedet og "afmål" fugtigheden. Da højbedet jo egentlig kan betragtes som en kæmpe krukke, kan planterne i kassen kun trække vand fra kassens jord og ikke i hele jorden under. Det kræver vanding, når nedbøren ikke er tilstrækkelig.

Plant og så

Maj måned er så tiden, hvor du skal fylde højbedet op med de afgrøder, som du ønsker at høste fra resten af sommeren. Krydderurter, jordbærplanter, ærter, salater, bønner eller blomster til buketter.

Ugentlige klipninger

Plænen er nu i god vækst og fremstår grøn og fin. Den har haft besøg af plæneklipperen adskillige gange.

Ukrudt

Mælkebøtterne lyser flot op. Er du træt af ukrudt i plænen, er det en god måned at få luget eller stukket ukrudt. De bare pletter dækkes nemlig hurtigt, når plænen er i god vækst.

Gødning

Midt på måneden skal du tilføre ca. 2 kg plænegødning afhængigt af typen pr. 100 m².

Sommerblomster

Butikkerne bugner med sommerblomster. Sørg for at købe friske planter i dit havecenter, så du kan nyde dem hele sommeren igennem. Der er rigtig mange at vælge imellem. Måske er du glad for farver og mix? Eller også til det mere stilrene med dæmpede farver i rolige omgivelser. Bedste resultat får du, når du hele vejen igennem giver planterne de bedste betingelser:

- Dræn i krukken bund, så rødderne ikke drukner
- God pottemuld tilpasset sommerblomster
- Gødning i form af gødningsbolsjer eller flydende
- Solrig og varm placering
- Vanding jævnligt

Krydderurter, jordbær og frugt

Plant og høst med det samme. Masser af muligheder for at bruge krukkerne til spiselige planter, der både ser flotte ud og giver bær eller krydderi til sommerens udeliv. Mynten til Mojitoen, melissen til te, jordbær eller hindbær til desserten.

DYRK OG SPIS DINE EGNE CHILI

I skrivende stund har Chili Klaus over 283.000 følgere på Facebook. Han er utrolig populær og medvirkende til, at vi er mange, der fortsat prøver kræfter med de meget stærke frugter, som planten *Capsicum* producerer. Haveglæder har fået plads i Chili Klaus' meget trange kalender, og du kan her læse, hvilke svar han har på vores spørgsmål.

1 Hvad er din vurdering af, hvorfor det er blevet kult at dyrke/spise chili?

For 2 år siden kunne man finde 2 forskellige chilier i et supermarked – en rød og en grøn chili af ubestemmelig art. Det, syntes jeg, var besynderligt, når der nu findes over 3.000 forskellige konventionelle chilier på kloden. Jeg tror, mange har opdaget, hvor forskelligartet chilien er og ikke mindst, hvor spændende det er at gå på opdagelse i en – for mange – helt ukendt verden. Chilier findes jo i alle mulige forskellige former, farver, størrelser, smag og ikke mindst styrker.

2 Hvordan laver man den næste nye #1 chili i verden?

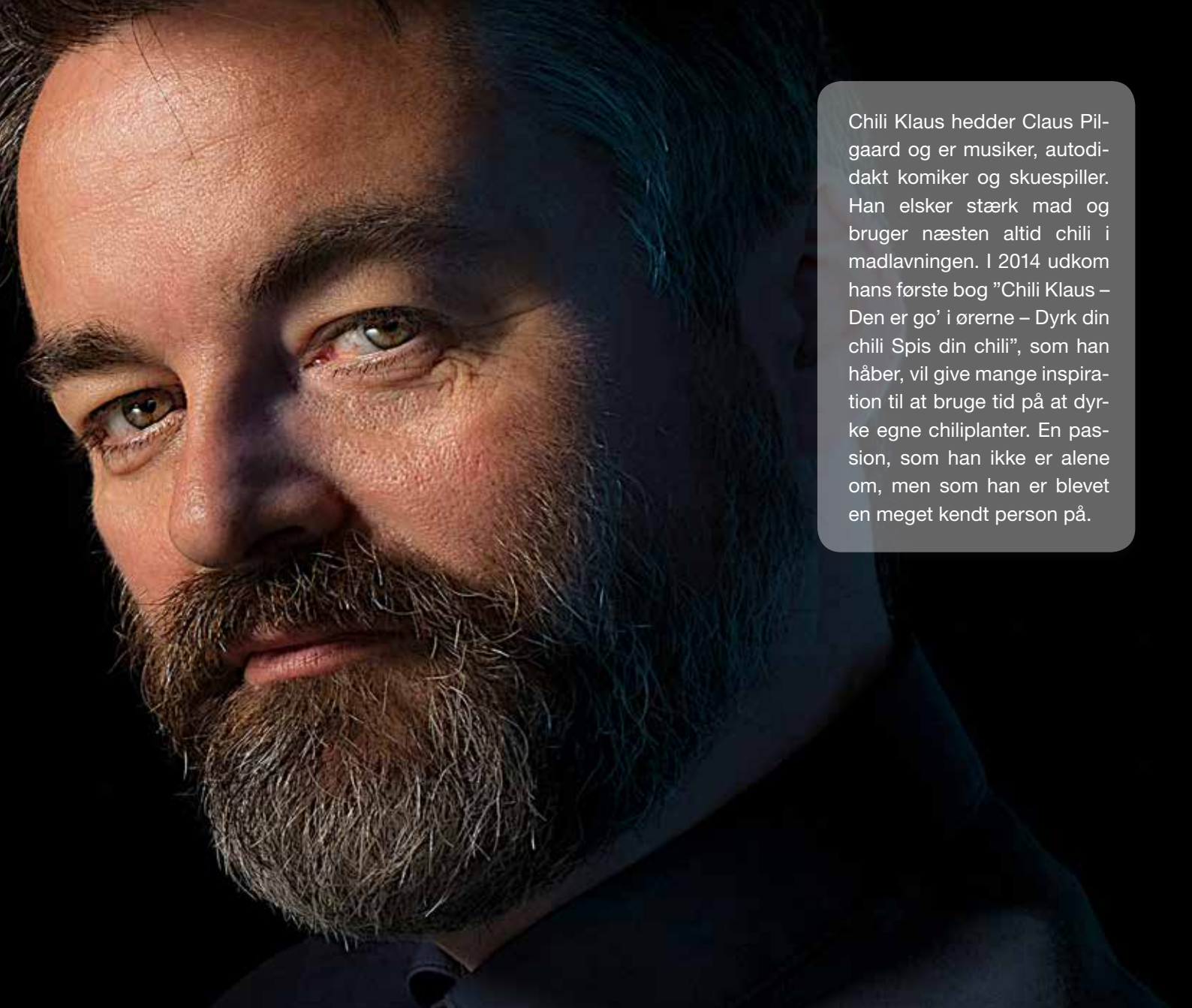
De chilier, som man i dag rangerer som verdens stærkeste chilier, er hybrider, der er lavet på forskellige laboratorier rundt om i verden. Verdens stærkeste chili - Carolina Reaper - er skabt af amerikaneren Ed Currie fra South Carolina. Den er en krydsning mellem en Naga Viper og en Habanero. Der verserer rygter om, at en ny verdensrekordholder er på vej, så det er bare at vente.

3 Er man nybegynder i dyrkningen, hvilke arter skal man så starte med?

Chilier er utroligt nemme at dyrke. Et frø fra en frugt, en potte, vand, næring og lys, og så er du i gang. Hvis du er kommet lidt sent i gang, kan du fx. vælge en Hungarian Wax (*Capsicum Annuum*), som er tidlig og sætter masser af frugter. En Hot Lemon er altid en vinder, og så synes jeg også, at du skal vælge en superhot. fx. en Trinidad Scorpion eller en Bhut Jolokia. Jeg elsker Habaneroer, og de fås i et utal af varianter, er smukke og ikke mindst brugbare i madlavningen.

4 Har du nogen erfaring med brug af biologisk bekæmpelse, når der kommer lus og hvide fluer i planterne?

Jeg har flere gange oplevet at blive angrebet af bladlus (hvem har ikke det!) Jeg skyller mine planter under koldt vand og udsætter nyttedyr. Nyttedyr fungerer både i drivhuse, men også indenfor i en udestue. Man opdager dem ikke, allerhøjest flyver der et hyggeligt lille nyttedyr forbi ens hoved under morgenmaden og ja, det

Chili Klaus hedder Claus Pilgaard og er musiker, autodidakt komiker og skuespiller. Han elsker stærk mad og bruger næsten altid chili i madlavningen. I 2014 udkom hans første bog "Chili Klaus – Den er go' i ørerne – Dyrk din chili Spis din chili", som han håber, vil give mange inspiration til at bruge tid på at dyrke egne chiliplanter. En passion, som han ikke er alene om, men som han er blevet en meget kendt person på.

generer ikke mig, når jeg nu ved, at de er i gang med at udrydde lusene.

5 Får man større frugter, hvis man tynder ud i ansatte frugter?

Min måde at få mange frugter på er, at være lidt hård ved planterne fra starten af, så de ikke bliver for høje og ranglede.

Altså ikke for megen varme, men masser af lys. Så bliver det vigtigt for planten at sætte mange frugter for at overleve - og vupti, ja så har man mange frugter.

6 Har du nogen erfaring med at dyrke chili, som et gartneri først har startet op?

Min allerførste chiliplante fandt jeg i sin tid i et byggemarked. Den var rimeligt hårdfør, og jeg blev faktisk rigtig glad for den. Hvis man er kommet lidt sent i gang med at så chiliplanter, kan man efterhånden finde mange varianter i havecentre. Som jeg siger,

” Jeg vil ikke påstå, at dit liv vil ændre sig, hvis du begynder at dyrke og spise chili, men det har bestemt ændret mit liv...

hellere en ikke-hjemmestartet chiliplante end ingen. Forøvrigt har chiliplanter meget smukke blomster...

7 Udover mælk, kender du så til andre former for lindring efter indtag af chili?

Jeg har hørt om, at ananas skulle kunne tage noget af smerten? Det er vist en

fejl, at jeg endnu ikke har afprøvet den teori. Jeg har heller ikke afprøvet rygten om, at sukker under tungen skulle neutralisere capsaicinen!?

8 Hvad sker der, når kameraet slukker?

Når kameraet ikke kører mere, er der almindelig opstand. Folk løber rundt i en rum tid; selv foretrækker jeg at lægge mig på en divan og lige tænke lidt over livet; for som regel har jeg ikke flere aftaler på en chilismagningsdag.

Klarskov Gartneri **- mere end blot et gartneri**

Der er hele tiden nye planter på vej, for produktionstiden er kort

En ny peber, der får milde frugter, men som ind imellem har enkelte meget chilistærke frugter – ny form for russisk roulette

På to ha jord i Avedøre ligger Klarskov Gartneri. Det ejes i dag af Søren Klarskov, der sammen med sin kone Mette og deres dygtige medarbejdere blandt andet dyrker chili. Gartneriet blev tilbage i 1912 indrettet som frilandsgartneri, og i 1920 købte Søren oldefar Peter Klarskov Poppelhus, det lille gartneri og byggede to drivhuse. I dem dyrkede han agurker, mens frilandsgartneriets mistbænke dannede vækstramme for salat og radiser; og på marken blev der dyrket grøntsager. Flere generationer senere begyndte oldebarnet Søren et glide generationsskifte i 1992 og kunne fra 2007 kalde sig ejer af det nu 7000 m² store gartneri, der gennem årene har været igennem både renovering og tilbygning.

Sortiment

Med 63 forskellige sorter af udplantningsplanter (tomater, agurker, aubergine, meloner, peber og chili) kan Klarskov Gartneri ikke klandres for at have et smalt sortiment; men der er hele tiden nye interessante sorter på markedet, og flere af dem finder vej til gartneriets sortiment. "Mange efterspørger også nye sorter, så vi prøver videst muligt at følge med; så vi også kan tilbyde de nyeste og mest spændende sorter inden for vores hovedgrupper af udplantningsplanter", siger Mette, der dog ikke blindt øger sortimentet, hvis der i forvejen findes en særdeles god sort. Interessen for nye sorter ligger først og fremmest hos chiliplanterne. Gartneriet Klarskov køber deres frø hos tre forskellige leverandører og sår hver uge nye hold planter, så de hele tiden har nye friske hold klar til salg. Udover agurker, tomater, peber og chili, produceres der tre slags meloner, to slags auberginer, to slags sommersquash og Halloween-græskar samt ananaskirsebær. Når udplantningssæsonen slutter, fyldes gartneriet med julestjerner. Sideløbende høstes hver dag grønne agurker fra 1. februar frem til 1. november.

<< Mette og Søren Klarskov passer sammen med en god håndfuld medarbejdere det lille nichegartneri i Avedøre

Kvalitet

Kunderne skal have succes med at dyrke egne grøntsager. Kvalitet er altafgørende for, om det sker. "Vi har altid vores udplantningsplanter på afstand, så de bliver kraftige og ikke falder om i potterne. Vi bruger selvfølgelig biologisk bekæmpelse og retarderer ikke planterne. For at holde planterne kompakte anvender vi negativ dif, som er styring af temperatur og især temperaturfald – det styrker planterne og gør dem kompakte", forklarer Søren.

Salget går normalt i gang omkring 1. april, men sidste år fik de første havecentre deres udplantningsplanter d. 13. marts. "Det er utrolig tidligt, og vi snakker faktisk med vores kunder om risikoen for, at planterne tager skade, og forbrugeren ikke får glæde af det tidlige køb; men når efterspørgslen er der, skal vi kunne levere", erkender Mette. Hun hører også, at haveejerne de mange første uger har planterne i orangerier eller opvarmede udestuer. Når kalenderen viser 5. juni og grundlovsdag, er det begrænset, hvor mange flere udplantningsplanter Klarskov Gartneri pakker til havecentrene.

Dyrkningsråd

De varmekrævende Capsicum (det latinske navn for peber) er ikke svære at dyrke, når du blot følger disse enkle råd:

1 Vil du gerne selv så dine planter, skal du starte tidligt. Allerede i marts måned skal frøene sås i såjord uden gødning

og placeres i en lun vindueskarm (min. 20 grader C).

Når frøene er spiret, gælder det om at give så meget lys til planterne, at de ikke bliver for ranglede i væksten.

2 Sørg hele tiden for, at såjorden ikke er drivvåd eller knastør. Chili skal selvfølgelig bruge vand, men overvanding giver mistrivsel

3 Omplantning og afhærdning i en lun forårsperiode, hvor planterne kan stå i drivhuset og få både plads og lys. Brug gerne små bambuspinde, så planterne ikke knækker i rodhalsen. Chili må ikke gro under 10 grader C.

4 Anvend gerne gartnerierne udplantningsplanter, som ofte er små og kompakte.

5 De første blomsteranlæg skal gerne vise sig i maj måned, så planten med sikkerhed kan nå at danne modne chili.

6 Udover varme, skal chili vokse i en god kvalitetsjord med gødning. Tilfør løbende flydende gødning, så planten fortsat har de bedste vækstbetingelser.

7 Hold godt øje med især luseangreb, som enten kan mases mellem to fingre eller spules med vandslangen. Udsæt gerne nyttedyr, som nok skal holde eventuelle nye skadedyrsangreb i skak.

Peberplanter med de milde pebre er langstrakte og høje, mens de stærke chiliplanter er små og kompakte

TIPS

Ekstra stærke chili får du, hvis du "trækker" plantens vandtilførsel under udviklingen og modningen af frugterne

TIPS

De to første frugter, som dannes på din chilibusk skal fjernes. Ved at fjerne dem, fremmes mængden af blomsteranlæg til senere høst. Følg også gerne Chili Klaus' råd om at bygge planterne op, så de er meget kompakte fra starten af.

Hot, hottere og dem fra den øverste hylde

De allerstærkeste – dem fra den øverste hylde

[styrke 11-15]

Carolina Reaper | 2,2 mio. SHU og den indtil videre stærkeste chili. Er en krydsning mellem rød Habanero og Naga i South Carolina, USA.

Trinidad Scorpion Morouga | 400 gange stærkere end en Jalepeño med over 2 mio SHU enheder. Stammer fra Trinidad.

Butch T | Mega stærk chili, som egentlig slet ikke bruges til madlavning, men til at bundsmøre bade med. Stammer fra Trinidad.

Jay's Ghost Peach | En krydsning mellem Ghost Chili og Trinidad Scorpion. Stammer fra Pennsylvania.

Naga Morich | Meget stærke med gode aromaer. Søsterchili til Bhut Jolokiaer, som stammer fra Bangladesh.

Bhut Jolokia/Ghost Chili | Var tidligere verdens stærkeste chili med SHU værdi over 1 mio. Stammer fra Indien.

Næstøverste hylde

[Styrke 6-10]

Fatali | Stammer fra den Centralafrikanske Republik. Frugtig aroma med svag citrus. I den høje ende af gruppen.

Habanero Caribbean Red | Foldede små frugter, der er meget stærke. Aroma af abrikos og mango. Stammer fra Caribien.

Chocolate Scotch Bonnet | Lidt små foldede frugter, der bliver mørkebrune. Meget kraftig styrke.

Monkey Face | Krøllet udseende med ujævn overflade. Appelsin og orange aroma.

Charleston | Aflange Cayenne-lignende frugter, der er stærke som Habanero. Stammer fra South Carolina.

Satan's Kiss | Mange små golfboldelignende frugter, hurtigt voksende. Stammer fra Syditalien.

Devils Tongue | Gulorange mellemstore frugter med frugtig smag. Stammer fra Pennsylvania.

Tørrede chili

Trinidad Scorpion

Carolina Reaper

Ghost

Mellemste hylde

[Styrke 4-5]

Aji Amarillo | Mest almindelige chili blandt Inca-indianerne. Dyb orange med frugtsmag. Stammer fra Peru.

Cayenne | Den mest anvendte chili til tørring. Oprindeligt fra Fransk Guyana.

Rocoto Red | Små æbleformede frugter, der anvendes til salsa. Stammer fra Andesbjergene.

Lemon Drop | Citronagtig smag. Mellemstore frugter med rynket skind. Stammer fra Peru.

Hungarian Hot Wax | Gul chili med sød stærk smag. Stammer fra Ungarn og er den samme som Hungarian Wax.

Peter Penis Pepper | Fallos-formet rød chili, der mest bruges i salsa. Stammer fra Texas.

Serrano | Orangerøde modne frugter med sødlig smag af hyben og æble.

Bolivian Rainbow | Smuk busk med små violette frugter, der i modningsprocessen skifter til gule, orange og slutte-
ligt røde frugter. Stammer fra Bolivia.

Aji Limo

Cayenne

Fatali

Nederste hylde

[Styrke 2-3]

Jalapeno | Findes i flere styrker fra 3-5. Meget karakteristisk form med synlige "strækmærker". Meget frugtkød der modner fra grøn til rød.

Habanero Dulce | De ellers så hotte Habanero findes i en meget mild form med smag af fersken, melon og lys karamel.

Peppadew | Sød peber med lidt kant. God som pizza-topping eller fyldte peber. Stammer fra Sydafrika.

Sweet Banana | Mild sød smag fra de gulgrønne frugter, der også bruges i salater eller som fyldte peber.

Habanero

Citron chili

TIPS

Husk at invitere insekter ind i dit drivhus med chili, for selvom planterne er selvbestøvende, skal pollen flyttes fra blomst til blomst

”

Vidste du at...

... hvis blomsterne falder af din chili-plante, kan det skyldes, at bestøvningen ikke er optimal?

... får bladene gule spidser eller falder af, kan det skyldes, at du vander for meget?

... en bestøvet blomst er 30-40 dage om at udvikle sig til en chili og har yderligere brug for 2-4 uger for at modne?

... farveskiftet er et tegn på, at frugten er ved at modne, men eftermodning på en god uges tid fremmer smagsnuancerne yderligere?

... smagen opfattes af vores smagsansers, mens styrken er en smertepåvirkning, som vores nervereceptorer registrerer?

... den stærkeste del af en chili ikke er frøene, men derimod frøstolen og frøvæggen - det hvide, som frøene sidder fast på. Chilien er stærkest tæt på stilken, hvor frøene sidder fast på frøstolen - her sidder over 90% af capsaicinen?

... capsaicin er vandskyende, så øl, sodavand og vand forværrer smerten, mens mælk og olivenolie kortvarigt vil give dig fred for smerten?

... man måler chilistyrken i Scoville eller SHU som er forkortelsen af Scoville Heat Units?

... den mere simple måleenhed er Beaufort skalaen, som egentlig er opfundet af en franskmænd, der havde brug for en brugbar skala til vindstyrken på havet?

... verdens stærkeste chili har en SHU værdi på mere end 2.000.000, mens de mere "almindelige" Habanero chilier har en SHU på 300.000?

... du kan overvinde dine chiliplanter ved min. 10 grader C, men at de behøver tilskudslys?

... friske høstede chili skal opbevares ved 7-12 grader C?

Plant for biernes skyld

Vejret er i kraftig forvandling med ekstreme storme og oversvømmelser. Miljøet og ikke mindst landskabet er i rivende forandring, og det bekymrer eksperter verden over. Landbrugets mange læhegn, der har dannet base for rigtig mange dyr og insekter, indskrænkes i disse år. Med statsstøtte blev der ellers plantet 43.000 km læhegn fra 1943-1965, men mange af disse hegn eksisterer slet ikke i dag. Nye bebyggelser på relativt små grunde med ekstra belægning til to garager levner heller ikke meget plads til planter i byerne, så hvordan kan vi haveejere være med til at sikre at kloden ikke går ned på manglende bestøvning?

Hvis vi ingen bier havde, ville vores natur ændre sig drastisk, for honningbienen alene står for ca. 75% af de vilde planters bestøvning og dermed også deres overlevelse.

Spiselige træer, buske, blomster og krydderurter

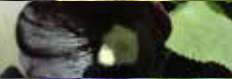
	Dansk navn	Latinsk navn	Tiltrækker bier	Pollen	Nektar	Lysforhold	Blomstringstid	Bemærkninger
	Brombær	Rubus fruticosus		*****	***	○	Maj-august	Klatreplante, der har brug for støtteopbinding. Får modne bær fra september – fås som tornløs.
	Fløjlsblomst	Tagetes		*****	**	○	Juni-august	Enårig sommerblomst med duftende blomster og spiselige kronblade.
	Hassel	Corylus avellana		*****	**	○●	Marts-april	Læhegn eller i frugthaven. Podede sorter giver større nødder.
	Hindbær	Rubus idaeus		*****	**	○●	Maj-august	Vilde hindbær findes i flere skovbryn. I haven dyrkes sorter, der giver store friske og velsmagende bær.
	Hjulkrone	Borago officinalis		*****	**	○	Juni-september	Enårig kraftig vækst med smukke blomster. Er spiselig.
	Isop	Hyssopus officinalis		*****	**	○●	Juli-september	Lysende blå blomster på spiselig krydderurt til højbedet, krydderurtehaven eller i krukker.
	Kirsebær/blomme	Prunus		*****	***	○	April	Frugthaven eller solitært. Plant svage grundstammer, så træerne ikke bliver for store.
	Koriander	Coriandrum sativum		*****	**	○	Juni-juli	Enårig krydderurt, der smager dejligt. Til krukken, højbedet eller krydderurtehaven.
	Melisse	Melissa officinalis		*****	**	○	Maj-august	Spiselig krydderurt, der hurtigt breder sig med frø, hvis den ikke beskæres. God som te.
	Morgenfrue	Calendula officinalis		*****	**	○	Juni-september	Enårig sommerblomst med spiselige kronblade.
	Oregano	Origanum vulgare		*****	**	○	Juli-september	Spiselig krydderurt, der skal klippes ned hvert forår. Krydderurtebedet, højbedet eller i krukker.
	Ribs	Ribes rubrum		*****	**	○	April-maj	Frugtbusk med røde eller hvide bær.
	Rosmarin	Rosmarinus		*****	**	○	Maj-juni	Spiselig krydderurt til højbedet eller i krukker. Er frostsølsom.
	Røn	Sorbus aucuparia		*****	**	○●	Maj-juni	Læhegn, allétræ, bytræ eller solitært i haven. Flotte efterårsfarver.
	Salvie	Salvia officinalis		*****	**	○	Juni-september	Spiselig krydderurt til bedet, køkkenhaven, højbedet eller i en stor krukke.
	Tallerken-smækker	Tropaeolum majus		*****	**	○●	Juli-september	Enårig spiselig plante, der breder sig med udløbere og blomstrer længe.

○ fuld sol ● halvskygge ● skygge

	Timian	Thymus vulgaris					Maj-oktober	Spiselig krydderurt til højbedet eller i krukker. Placeres på lun vokseplads.
	Æble	Malus domestica					April-maj	Frugthaven eller solitært. Mange sorter at vælge imellem.

Stauder

	Dansk navn	Latinsk navn	Tiltrækker bier	Pollen	Nektar	Lys-forhold	Blomstringstid	Bemærkninger
	Akeleje	Aquilegia					Maj-juni	Staudebedet, krukker eller til forvildning. Fås i mange farver.
	Aster	Aster					August-september	Staudebedet, køkkenhaven som skærebloomst eller i krukker. Flere farver.
	Bonde-roser	Paeonia officinalis					Maj-juni	Smuk staudd i rød, rosa og mørkerød.
	Eng-blomme	Trollius europaeus					Maj-juni	Staudd, der også ses vildtvoksende i naturen. Er giftig!
	Fingerbøl	Digitalis					Juni-august	Toårig kraftig staudd, der nemt sår sig selv. Sorten 'Foxy' blomstrer 1. år.
	Floks	Phlox					Juni-september	Lave eller oprette arter. Duftende blomster i mange farver.
	Fredløs	Lysimachia					Juni-august	Til staudbedet, men også til den vilde have.
	Gemse-rod	Doronicum					Maj-september	Vokser vildt på engen. Dejlig lav længeblomstrende staudd til haven.
	Gyldenris	Solidago					Juli-september	Opret kraftig staudd til bedet eller som hæk.
	Jakobs-stige	Polemonium caeruleum					Juni-juli	Staudbedet eller i krukker. Fås med blå og hvide blomster.
	Kattehale	Lythrum salicaria					Juni-september	Kraftig staudd til bede eller som lav hæk. Fås i flere sorter.
	Katteurt	Nepeta					Maj-august	Vildtvoksende på strandenge. Kantstaudd, til bedet eller som bunddække.
	Knoldet mjødurt	Filipendula vulgaris					Juni-juli	Meget smuk lav næsten bunddækkende med let løv.
	Knopurt	Gentaurea					Maj-juni	Vokser vildt på græsenge og enge. God til forvildning.
	Krybende læbeløs	Ajuga reptans					Maj-juni	Bunddækkende fin staudd, der breder sig langsomt. Oprette blomster. Grøn- eller purpurbladet.
	Lavendel	Lavandula angustifolia					Juli-august	Tørketålende. Lav hæk, i krukker eller sammen med roserne.
	Mælke-klokke	Campanula					Juni-august	Gror vild mange steder. Gode storblomstrede sorter til havens bede eller de lave sorter i bunden af krukker.
	Nellike	Dianthus					Juni-august	Vokser vildt på enge. God til bunden af staudbedet, i krukker eller som forvildning. Flere arter og mange sorter.
	Opret kobjælde	Pulsatilla vulgaris					Marts-april	Tør jord, stenhaven eller i næsten ren sand. Er giftig!
	Plettet tvetand	Lamium					April-august	Bunddækkende staudd, der breder sig med udløbere. Flere forskellige sorter.
	Primula	Primula					Marts-juni	Tuedannende stauder, der blomstrer meget tidligt.
	Purpur-solhat	Echinacea purpurea					Juli-september	Plantes i grupper. Fantastisk til buketter. Fås i rigtig mange farver og former.

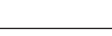
	Påseklokke	Helleborus orientalis					Februar-marts	Skovbundsstaude, der ynder muldrig jord. Flere forskellige sorter med enkle, dobbelte blomster i hvide, rosa, røde og næsten sorte farver.
	Røllike	Achillea millefolium					Juni-september	Opret staude med skærmbloster. Fås i mange farver.
	Sankthansurt	Sedum telephium					Juni-september	Til stenbedet, staudebedet eller i krukker. Fås i flere sorter. Hvide, rosa og røde blomster.
	Slangært	Persicaria bistorta					Maj-august	Robust og solid staude, der tilmed dækker bunden godt.
	Solbrud	Helenium					Juli-september	Kraftig staude i flere sorter med gule, orange eller rødlig blomster.
	Staudesolsikke	Helianthus					Juli-september	Opret kraftig staude med store blomsterhoveder.
	Stokrose	Alcea rosea					Juli-september	Opret med store blomster. I grupper eller op ad en væg.
	Stormhat	Aconitum					Juni-oktober	Vokser vildt mange steder i Europa. Hvide, lyseblå eller mørkeblå blomster. Meget giftig!
	Tidselkugle	Echinops ritro					Juli-august	Tørketålende. Til det naturlige staudebed – flot i buketter.
	Torskemund	Linaria					Juni-september	Nøjsom staude, der ses vildtvoksende på tørre steder. Til staudebedet eller i krukker.
	Tusindfryd	Bellis perenne					Maj-juni	Forædlede dobbeltblomstrende sorter eller de små enkle i græsplænen.
	Ærenpris	Veronica					Maj-september	Grøtekantsplante og i forædlede sorter til haven.

Slyngplanter

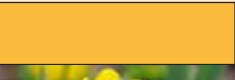
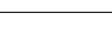
	Dansk navn	Latinsk navn	Tiltrækker bier	Pollen	Nektar	Lysforhold	Blomstringstid	Bemærkninger
	Alm. skovranke	Clematis vitalba					Juni-september	Duftende blomster. Meget kraftigt voksende slyngplante. God i høje træer.
	Efeu	Hedera helix					August-september	Når efeu gror i den voksne form, blomstrer den. Klatreplante og bunddækkende.
	Kaprifolie	Lonicera					Maj-juni	Klatreplante i træer og buskads.
	Vildvin	Parthenocissus					Juli-september	Kraftigt voksende klatreplante til pergolaer, espalier eller på husgavlen.

Træer og buske

	Dansk navn	Latinsk navn	Tiltrækker bier	Pollen	Nektar	Lysforhold	Blomstringstid	Bemærkninger
	Ahorn	Acer					Maj	Allétræ, bytræ eller solitært. Almindelig let havejord.
	Benved	Euonymus europaea					Maj-juni	Smuk busk med flotte efterårsfarver og lysende rødorange frugter. Giftig!
	Blåskæg	Caryopteris					August-september	Til staudebedet eller stenbedet. Kan fryse tilbage om vinteren.
	Forårslyng	Erica					Maj-september	Stenbedet, surbundsbedet eller i krukker. Et væld af sorter.
	Havehibiscus	Hibiscus syriacus					Juli-september	Smukkest på en lun vokseplads. Store flotte blomster. Fås i flere forskellige farver.

	Hestekastanje	Aesculus					April-maj	Allétræ, skovtræ, parktræ eller i haven. Stort træ, der kræver plads.
	Hvidtjørn	Crataegus monegyna					Maj-juni	Læplante, lille træ eller allétræ.
	Kirsebærkornel	Cornus mas					Marts-april	Flerstammet træ eller stor busk. Robust og hårdfør.
	Kvalkved	Viburnum opulus					Maj	Robust busk med flotte skærmblomster og røde bær om efteråret.
	Lind	Tilia					Juni-august	Allétræ, bytræ, i parker og i haver. Sundt træ.
	Mispel	Mespilus					Maj-juni	Flergrenet træ med bred krone. Spiselige ret flotte frugter.
	Peberbusk	Daphne mezereum					Marts-april	Stærkt duftende blomster på kompakt lille busk.
	Pil	Salix					April-maj	Vigtig biplante, som findes i forskellige arter og fås som træ, lille opstammet træ, busk eller bunddækkende plante.
	Rododendron	Rhododendron					Maj-juni	I baggrunden af havens bede eller som særskilt bed, hvor alle planter ligesom rododendron kræver surbundsjord.
	Roser	Rosa					Juni-oktober	Klatreroser til pergolaen, bunddækroser til bedet eller buketroser i krukker. Mange anvendelsesmuligheder og tusindvis af sorter.
	Syren	Syringa vulgaris					April-maj	Store buske med flot løv. Tåler en del tørke. Hegn, hække eller solitært. Fås i en lang række sorter.
	Trompettræ	Catalpa bignonioides					Juni-juli	Fint lille træ med bred krone. Planter på beskyttet vokseplads.

Sommerblomster, løg og knolde

	Dansk navn	Latinsk navn	Tiltrækker bier	Pollen	Nektar	Lysforhold	Blomstringstid	Bemærkninger
	Erantis	Eranthis					Marts-april	Bundplante under buske og træer. Spredt sig langsomt, men sikkert.
	Georgine	Dahlia					Juli-oktober	Knoldplante, der ikke tåler vinterens frost, men som kan overvintres inde. Velegnet til køkkenhaven, blomsterbedet eller i krukker.
	Honningurt	Phacelia tanacetifolia					Juni-september	Enårig kraftig sommerblomst. Tåler tørke.
	Kornblomst	Centaurea cyanus					Juni-september	Enårig sommerblomst, som ofte ses langs marken. God til forvildning.
	Krokus	Crocus vernus					Marts-april	Forvilder sig efter mange år. God i stenhaver, under store træer eller i græsplænen.
	Kæmpeverbena	Verbena bonariensis					Juli-september	Robust enårig høj plante, der både tåler tørke og fugtig jord.
	Prydløg	Allium					Maj-august	Knoldplante, der har store flotte blomsterhoveder. Hvid og blålige farver.
	Stolt kavalier	Cosmos bipinnatus					Juli-september	Enårig sommerblomst der er god i buketter.
	Vintergæk	Galanthus vernalis					Marts-april	Forårsbebuder. Løgplante, der breder sig langsomt men sikkert.

7errasseliv med blomster
og spiselige planter

Forårets lune vejr inviterer familien til aktiviteter i haven og på terrassen. I byens lejligheder slås døre og vinduer op for at få den energirige forårssol ind og terrassemøblerne støves af, sædehynderne findes frem og en dejlig kop varm kaffe eller te nydes. Altankassen, der ser helt forsømt ud, skal fyldes op, og krukker med visne planter tjekkes for, om der stadig er håb om liv. De mindre havers befæstede arealer dekorerer med krukker, baljer og beholdere, der kan rumme planter. Forventningerne om en god og lang sommer med masser af timer i det fri er høje; så nu skal der for alvor indrettes med både blomster og spiselige planter på terrasser og altaner.

Frugtbuske

De nye hindbærsorter, som kun bliver omkring 60 cm høje, kan med fordel dyrkes i en

stor krukke på terrassen ved siden af blåbærbuskene, som skal plantes i surbunds-jord. Solbærbusken kan du også anskaffe dig i sorter, der heller ikke når 1 m. Anderledes står det til med ribs og stikkelsbær, som begge bliver store og kraftige buske. Men også her har gartneren fundet en metode, som kræver mindre plads. Man kan nu plante stammer podet med frugt i en plukkevenlig højde – de bliver sjældent så store, at du ikke kan dyrke dem på terrassen.

Jordbær

Det er oplagt at lave ampler, krukker eller altankasser med jordbær. Plant kendte sorter eller vælg de typer af jordbær, som blomstrer hele sommeren og fortsætter med at danne

modne bær. Brug også skovjordbær på terrassen – de blomstrer længe og fortsætter med at give modne bær.

Spiselige planter på terrassen

Terrasseliv med blomster og spiselige planter (fortsat)

Chili og peber

Det er oplagt at dyrke chili og peber på terrassen, men vent med at bringe dem ud fra drivhuset eller stuevinduet, til de er godt i gang med at vokse og sætte blomster. Chili elsker varme, så placér dem i det lune hjørne.

Tomater

Prøv de nye busktomater, der ikke skal bindes op eller knibes – de vokser til frodige buske i en krukke eller altankasse. Giv også plads til de mere traditionelle tomater, som du sagtens kan starte op i drivhuset, inden de rykkes ud under direkte sol. Sørg for en god størrelse beholder, så vinden ikke får fat i toppen og vælter planten.

Krydderurter

Særdeles velvalgt plantegruppe af frodige og nemme planter, der både kan hænge på væggen, stå i hver deres krukke, plantet i altankassen eller stå i bunden ved andre planter. Husk at bruge løs af krydderurterne, der kun bliver mere kompakte og stærke af at blive klippet i.

Salat

Køb dit salathoved med rod på. Lad det vokse lidt og høst så nogle af de yderste blade. Nu vil salathovedet reagere ved at sætte nye blade i centrum af hovedet. Du kan fortsætte salatplukningen så længe hjerteskuddet ikke høstes. Lav også en potte med rucola salat, som du kan nippe friske skud af. Rucola er en kålplante, der fortsætter med at vokse, når du blot lader enkelte grønne blade være tilbage på de små planter.

Bladbeder

Bladbeder kan du få i mange forskellige hvide, gule, orange, røde og lilla farver. De er yderst dekorative, og du kan både spise det grønne af bladene (smager som spinat) og ribberne, der bærer de smukke farver. Bladbeder tåler selv ret hård kulde.

Aubergine

Skinrende bordeauxrøde frugter, der støt og roligt vokser sig større dag for dag. Aubergine skal startes op i drivhuset, men egner sig fint til at vokse hele sommeren på terrassen. Vælg sorter med små frugter, så planterne ikke risikerer at vælte.

Spiselige blomster

Tallerkensmækker er oplagt at plante i en krukke og lade den vokse vildt ud over kanten eller op ad et stativ. De meget dekorative blomster er spiselige og pryder et hvilket som helst middagsbord.

Morgenfruer er livsbekræftende, og du kan få dem med mange forskellige gule/orange nuancer blomster.

Stolt kavalier smager let krydret, og du kan plante nogle af de sorter, der ikke bliver så høje.

Hornvioler er, ligesom martsvioler, også spiselige, og du kan vælge meget dekorative sorter, som vil få enhver forårssalat til at se indbydende ud.

Lavendler dufter godt, og du kan med fordel bruge blomsterne som smagssætter til sukker, ligesom friske blomster smager dejligt i nylavet frugtmarmelade.

Blomsterrige sommerblomster

Terrasseliv med blomster og spiselige planter (fortsat)

1 Almindelig blåkvast, *Ageratum*

Til de lidt kraftigere sommerblomster hører blåkvast, der godt kan nå en højde fra 45 - 75 cm på en sæson. Kan bruges til afskæring. Blåkvast fås også i hvide og rosa farver. Robust sommerblomst, der skal vandes og gødes jævnlgt.

2 Betulia

En relativt ny sommerblomst, der er forædlet ud fra Begonia, og forbedret i blomstring og blomstringstid. Særdeles robust og renser sig selv, så den fremstår flot over en meget lang periode. Vandes jævnlgt og gødes moderat.

3 Chokoladeblomst, *Cosmos atrosanguineus*

Rødbrune runde blomster, der har forrygende chokoladeduft, når solen rigtig skinner. Blomstrer over en lang periode og standser først, når frosten har ødelagt den urteagtige plante. Danner en knold i jorden, som kan overvintres frostfrit. Vandes hyppigt.

4 Georgine, *Dahlia*

Helt kompakte og lave georginer plantes som sommerblomster i altankassen eller i krukkerne. De er forædlede til at gro, så de ikke bliver lange og ranglede, så du kan trygt bruge dem som lave sommerblomster. Fås i et væld af farver og vandes hyppigt.

5 Fjerblomst, *Scaevola*

Har du et skyggefuldt sted, som du gerne vil plante til med blomster, så kan du med fordel anvende fjerblomst, der både vokser i sol og skygge. Danner lange blomsterrige stængler, der med tiden hænger ud over pottetekanten eller altankassens ramme. Vand jævnlgt og gød moderat.

6 Klokkeblomst, *Campanula*

Måske kender du den fra stueplantesortimentet, men der er ingen grund til ikke at anvende den som sommerblomst; for de mange små blomster fortsætter deres blomstring i lang tid, og du kan få dem i både hvide, blå og rosa farver. Vand nænsomt og gød jævnlgt.

7 Lobelia

De relativt små blomster i stort antal danner en helhed af blomster, som kun sommerblomster kan. Lobelia er nemme sommerblomster, der både elsker sol og tåler at vokse i halvskygge. Sørg for at jorden er fugtig hele sommeren igennem, så vil du dagligt kunne glædes over det lette look, de mange små blomster giver fra juni til september.

8 Margeritter

Fine traditionelle sommerblomster med glade blomsterhoveder, der lyser op og beretter om lune vinde og masser af lys. De skrappe haveejere kan få dem til at overvintre år efter år og fornyer samlingen med de nye sorter, der både har andre blomsterfarver og fyldte blomster. Margeritters visne blomster klippes af for at sikre fortsat blomstring.

9 Pelargonie

'Dronning Ingrid' og alle de andre rundbladede pelargoniesorter er én af sommerblomstklassikerne, der hvert år finder vej til de terrakottafarvede krukker eller potteskjulere. Og skønt ser det også ud, når en lille håndfuld planter af samme sort står sammen, eller når flere forskellige sorter fremhæver hinanden i en større krukke på terrassen. Prøv også de engelske pelargonier eller tyrolerpelargonier.

10 Petunia

Sorter med store blomster kvitterer for, at du renser planterne for visne blomster; mens de typer af Petunia, der kaldes Million Bells, og som er en miniudgave af Petunia, selv klarer at kaste de visne blomster. Million Bells er meget robuste og blomsterrige i en lang periode. Gode både i krukker og ampler.

11 Prydtobak, *Nicotiana*

Temmelig store stjerneformede blomster på en kompakt plante, der blomstrer fra juni – september måned. Tåler både sol og halvskygge og må ikke tørre ud. Bliver 30 – 80 cm afhængigt af sorten – og nogle af dem dufter.

12 Roser

Prøv også at plante potteroser ud som sommerblomster. De skal have lidt mere omsorg, men glæden ved de smukke blomsterhoveder ovenpå de mørkegrønne blade, er også værd at gå efter. Må ikke tørre ud og skal gødes jævnlige. De visne blomster klippes af.

13 Snestjerne, *Bacopa*

Meget lave, kompakte og tætte sommerblomster med meget små åbne blomster i hvid, rosa eller blå farve. Nedhængende vækst ud over pottkant eller ned fra amplen. Passer sig selv, når blot du sørger for jævnlig vanding og gødning.

14 Solknap, *Sanvitalia*

Solfyldt sommerblomst med små solsikke-lignende blomster fra juni og frem til frost. Har en udbredt vækstform og er god som bunddække i bedet eller krukken, samt til ampler. Tåler både sol og halvskygge. Vandes og gødes moderat.

15 Sommerfugleblomst, *Nemesia*

Virkelig mange blomster dannes på korte oprette skud. Blomstrer fra juni – august måned. Imponerende ildhu hos den kun 20-30 cm høje sommerblomst, der syner af meget, hvis den plantes i små grupper eller sammen i en krukke. Vand og gød nøjsomt, for den bruger ikke meget vand.

16 Spansk margerit

Længeblomstrende sommerblomst, der tit har nye knopper og blomster på vej helt hen til oktober måned. Spanske margeritter fås i et væld af farver og er nemme at få til at præstere, når de passes med vand og gødning.

17 Tvillingblomst, *Diascia*

Er sommeren lidt regnfuld og kølig, er én af de mest robuste sommerblomster tvillingblomst, der trods det lidt pjevsede udseende, faktisk klarer sig rigtig godt. Fås i forskellige douche farver og pryder enhver krukke på terrassen. Tåler beskæring, hvis den bliver for høj.

18 Verbena

Til de robuste sommerblomster hører også Verbena, der fås i mange kontrastfyldte farver. De ser flotte ud tone-i-tone eller i mix. Vand hyppigt og gød moderat.

19 Ægte heliotrop, *Heliotropium*

En lille busk med stive grene og små forglemmigej-lignende blomster samlet i brede blomsterstande. Dejlig duft. Tiltrækker svirfluer og sommerfugle. Blomstrer fra juni og bliver omkring 40 cm høj. God til bedet, krukker eller altankassen.

Det er
havens dag
d. 2. søndag i
september - det
har det været i
25 år

Lad dig
inspirere og
plant nogle af disse
udvalgte sensommer-
og efterårsblom-
strende planter i
din have

25 års jubilæum

Siden 1991 har de danske havecentre og planteskoler i fællesskab sat fokus på glæden ved haven med kampagnen Havens Dag. I år fejrer kampagnen 25 år, og vi vil så gerne fortsat glæde alle omkring haven. Hjælp os med at fejre jubilæet og slå et slag for buketter fra egen have.

25 planter til skærehaven

Planlæg allerede nu sensommerens buket fra egen have. Alle elsker blomsterbuketter – ikke mindst, når den man får den fra, er én man holder ekstra meget af. De mange

blomster i haven har glædet os foråret og sommeren igennem; men vi glemmer ofte at udvide havens sæson med blomster til buketter fra august og frem mod efteråret.

Dahlia

Montbretie

Solbrud

Elefantgræs

Blåkant

Lægekvesurt

Røllike

Sankthansurt

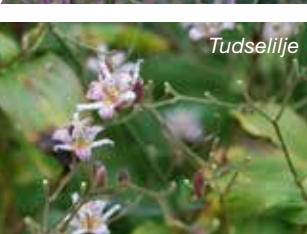
Rose Rhapsody
in Blue

Blade som
tilhører fra:

- Kæmpestenbræk
- Hosta
- Bregne

Virginsk ærenpris

Tudselilje

Hestemynte

Aster

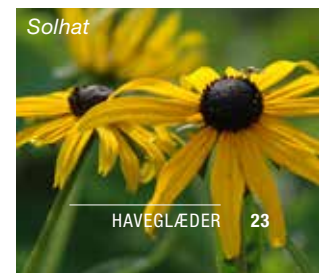

Duehoved

Staudesalvie

	Højde	Blomstring	Lys	Farver	Pr. m ²	Voksested
Glasbær	2 m	Aug - okt	○	Violette	1	Humusholdig fugtig, men veldrænet jord
Hortensia	1-2 m	Juli - sept	◐	Hvide, limegrønne, rosa, røde	1	Spagnumblandet fugtig havejord
Roser	0,5-1,5 m	Juni - nov	○	Hvid, rosa, mørkrosa, rød, violet, blå, gul, orange	1-3	Humusholdig, næringsrig, fugtig, men veldrænet jord
Dahlia	0,5-2 m	Juli - nov	○	Hvid, rosa, mørkrosa, rød, rødbrun, violet, gul, orange	3	Humusholdig, næringsrig fugtig jord
Aster, virgils	40-80 cm	Aug - okt	○	Violette, blåviolette, mørkrosa, lys rosa, lys blå	6	Fugtig, men veldrænet næringsrig jord
Aster, høst	20-120 cm			Hvide, mørkerøde, lysrosa, mørkrosa, rødviolette, blå, lys blå, mørkviolette, blå	4	
Blåhat	40-60 cm	Maj - okt	○	Skabioselignende vinrøde	7	Næringsrig gerne kalkholdig jord
Drejeblostm	50-100 cm	Juli - sept	◐	Mørkrosa og hvide, som kan dreje	7	Næringsholdig og fugtig jord
Duehoved	40-70 cm	Juli - okt	○	Rosa og hvide	7	Muldrig, næringsholdig fugtig jord
Elefantgræs	100-300 cm	Setp - okt	◐	Sølvrosa, røde, sølvhvide	2-3	Næringsholdig, fugtig jord
Hestemynte	70-100 cm	Juli - sept	○	Kirsebærrød, blård, skarlagensrød, rosa, blåviolet, hvid	6	Næringsholdig, muldrig, fugtig jord
Høstanemone	50-100 cm	Aug - okt	◐	Hvid, rosa, mørkrosa	4	Humusholdig, næringsrig og fugtig jord
Høstflok	60-100 cm	Aug - sept	○	Hvid, rosa, blåviolet, laks, rød, tofarvede	6	Fugtig og næringsrig jord
Kattehale	60-100 cm	Aug - sept	○	Sart rosa, mørkrosa, rødviolet	6	Alle fugtige jorde
Lægekvesurt	30-60 cm 100-150 cm	Juli - oktober	◐	Hvid, rosa, rødbrun	6	Næringsrige, fugtige, men veldræned jorde
Montbretie	60-80 cm	Juli - okt	○	Rød, rødorange, orange, gul	7	Humusholdig, rimelig næringsrig, fugtig jord
Purpursolhat	60-90 cm	Juli - okt	◐	Hvid, rosa, grønlig, orange, gul, orange, rød	7	Dybmuldet og veldrænet jord
Røllike	60-90 cm	Juni-aug	○	Gul, mørkrosa, kobberød, laks, orangebrun, kobberød, rød, rosa, sart rosa	7	Både fugtige veldræned jorde og de mere tørre
Sankthansurt	40-80 cm	Aug - okt	◐	Rosa, brunrosa, mørkrosa, grøn-hvide, hvide	6	Rimelig næringsrig, veldrænet og tørre jorde
Skabiose	30-80 cm	Juli - okt	○	Lys blå, blåviolet, hvid	7	Veldrænet gerne kalkholdig jord
Solbrud	50-150 cm	Juli - sept	○	Gul, bronze, kobberød, mørkerød, orange	6	Alm. fugtig, men veldrænet jord
Solhat	60-80 cm	Juli - okt	◐	Gul	4	Rimelig næringsholdig lerjord
Staudesalvie	40-70 cm	Juni - sept	○	Blå, blåviolet, hvid, rosa, violet	7	Næringsholdig, fugtig, men veldrænet jord
Tidselkugle	80-100 cm	Aug - sept	◐	Stålblå	5	Magre veldræned jorde – klarer sig de fleste steder
Tudselilje	40-80 cm	Aug - okt	◐	Hvide orkidéblomster med purpur pletter	9	Fugtig, men veldrænet skovbundsjord
Virginsk ærenpris	120-150 cm	Juli - sept	◐	Hvid, rosa, blåviolet	5	Næringsholdig og fugtig jord

Birgitte og Kenneth med børnene Julius, Andrea og Fabian

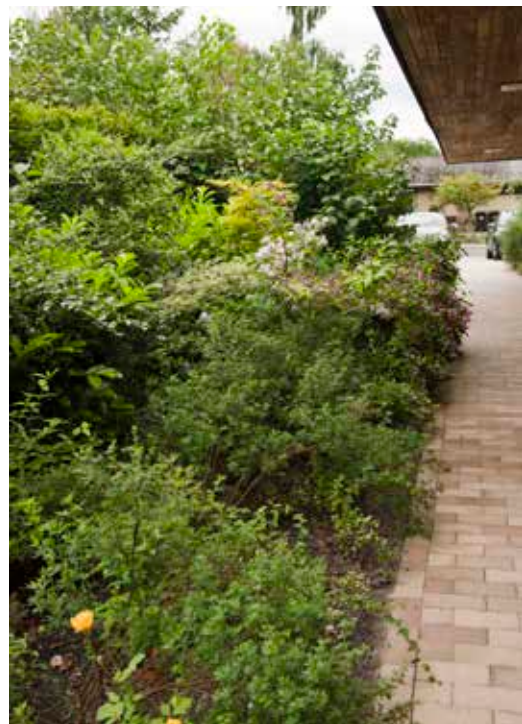
Familie med tre børn

Ingen have uden et surbundsbed, og her er startplanten, som er et pragteksemplar af en rododendron

Et par hindbærbuske i kanten af græsplænen nær legetårnet er den spæde start på endnu flere spiselige indslag i haven

Flot flisebelægning flankeret af prydbuske, der har skiftende blomstringstid fra forår til efterår

Kenneth Krabbe og Birgitte Holst faldt for huset på Violvej, fordi de fik mulighed for at tænke haven ind i deres hjem. Huset er fra 1968 og har store vinduespartier, der inddrager udelivet. En værdi, som de ønskede, at deres tre børn, Julius, Fabian og Andrea skal vokse op med.

På besøg

Haveglæder var på besøg en forårsdag for at hilse på og se, hvordan en travl, men glad familie nyder haven og ikke synes, den er en belastning. Resultatet efter flere års slid er en funktionel have med frodige bede og overskueligt pasningsniveau. Terrassen er vendt mod solen og baghavens legeområde har skyggefulde træer. Snebærhækken, der bredte sig helt ustyrligt, er skiftet ud med en kirsebærlaubærhæk; og havens bede, der ikke havde fået megen pasning i 10 år, er renoverede med de planter, som familien kan lide.

Hvor kommer inspirationen fra?

"Vi boede jo inde midt i København i mange år, hvor der slet ikke var fokus på at dyrke egen have. I takt med at familien voksede, opstod behovet for at kunne gå ud i egen have", forklarer Birgitte, der lige som sin mand har fuldtidsarbejde. Birgitte er vokset op i en familie, hvor man altid kunne finde faderen ude i haven. Han var altid nærværende, og man kunne få lov til

at udfolde sig i barndomshaven, der ikke kun var til pynt. "Når vi har fri, er vi rigtig tit i gang med lidt havearbejde, og så kommer børnene og leger eller hjælper til. Måske opdager de nogle insekter, som vi kigger på sammen, eller der bliver plukket blomster", siger Birgitte, der sammen med sin mand har indrettet en stor del af haven, så der er masser af udfoldelsesmuligheder for børnene. Legeredskaberne har de selv tegnet og bygget, så de ikke skæmmer, men passer ind i hele havens stil. Trampolinen er gravet ned, legetårnet er solidt og bærer også en svævebane; og bagest i haven står klatrestativet, hvor man både kan gå armgang og udfordre højderne. Inspirationen til legeredskaberne er bragt hjem fra diverse ferier; og da Kenneths far er tømrer, lå det lige for at kreere egne legeelementer.

Bruge naturens egne elementer

Det fantastiske æbletræ er grundlaget for utallige timers leg og boltren. De flade grene og det "grønne låg" kan man næsten bo i. I betragtning af, at havens areal er helt almindelig i størrelse, er der relativt mange træer – også høje træer. Storme har reduceret kraftigt i antallet, men familien synes, at havens ramme på den måde er levende og grøn på en helt naturlig måde. I stedet for at se besværligheder, får familien kun øje på de positive muligheder i at kunne bruge træerne som fæstning af svæve-

Det gamle krogede æbletræ er det perfekte klatretræ

Et kæmpestort prydløghoved stammer fra efterårets shoppetur til planteskolen, hvor børnene valgte en pose bland-selv-løg hver

bane, skygge til surbundsbedet eller afgrænsning til naboer.

Favoritter

Den rødbladede japanske ahorn var helt klart medvirkende til, at huset blev valgt, da parret var på husjagt. Træet kan ses fra fortovet og står i nærheden af terrassen, hvor den giver let skygge på en varm sommerdag.

Storkenæb 'Rozanne' er der plantet rigtig mange af. Især i kanten mod vejen, har Birgitte valgt at fylde huller ud med netop denne plante. "Den blomstrer jo hele foråret, sommeren og langt ind i efteråret; og så dækker de grønne blade så effektivt, at der stort set ikke vokser noget ukrudt frem – det er dog genialt", siger hun og tilføjer, at den nemt kan studses med en saks eller hækkeklipper, hvis den breder sig.

Prydløg er hele familien vilde med. "Vi var på planteskolen, og så fik børnene lov til

Husets vartegn er den flotte rødbladede japanske ahorn

Børn er nysgerrige og eksperimenterende – under en sten dukker en helt ny verden frem

Stensætningen mod fortovet er plantet til med stenurt og storkenæb 'Rozanne', der flittigt blomstrer med flotte blå blomster fra maj til november

Hosta i mange afskygninger får lov at fylde selv de mindste huller i bedet ud

Forhavens bed er et mix af prydbuske og forskellige stauder. Ikke alting lykkes lige godt, men så prøver familien bare en anden løsning

at fylde hver deres pose med bland-selv-løg, det havde vi meget sjov ud af. Løgene blev sat sidste efterår, og nu har vi hele foråret set dem dukke op med store flotte blomsterhoveder”, fortæller parret. ”Vi går rigtig tit på planteskolen og børnene er oftest med, for der er jo rigtig mange ting at se på, og masser at shoppe efter”, understreger Birgitte, der foruden rådene fra sin far også har fået mange tips og idéer i planteskolen.

Masser af haveglæde

Familien med tre børn bor og lever med deres have, der giver dem masser af glæder. Det er tydeligt, at begejstringen for at se planterne gro og udvikle sig, ikke kun findes hos mor Birgitte, som også inddrager børnene i beslutninger om nye planter i haven. Måske har far Kenneth mest indflydelse på græsplænen og står for at holde den mosfri; men familien prioriterer helt klart haven højt og ser den som en naturlig del af deres bolig. De har ikke benyttet sig af en havearkitekt, der har bestemt, hvilke planter de skulle plante; i stedet har de brugt princippet om ”learning by doing”, for man kan sådan set ikke gøre noget så forkert, at der ikke kan rettes op på det bagefter. De er godt klar over, at der nok er langt flere forskellige planter i deres have, end i haverne som deres venner dyrker, men det gør ikke glæden mindre – når vennerne kommer på besøg, skal de altid rundt og se, hvilke nye planter, der er kommet til siden sidst.

De næste år skal der nok arbejdes med højbede, krydderurter og lidt flere spiselige planter. For haven på Volvevej er ikke statisk – der er altid plads til forandringer og forbedringer.

Lillesøster er frisk på at klatre og gå armgang på det høje stativ, når bare mor ikke er alt for langt væk

Hele baghaven er indrettet som én stor børnelegeplads, og der bliver tit inviteret til picnic på den grønne plæne

Pift
hverdags-
maden op med
havens ukrudt – så
giver det også bedre
mening, at det får
lov at vokse i
haven.

Gratis spisekammer lige uden for døren

Start med de sikre

Brændenælder

...sundere end spinat og indeholder både jern, A og C vitamin

Brug dem på samme måde, som spinat, i supper, saucer, gratiner, lasagne og i omelet. Når stænglerne begynder at blive hårde, så nøjes med at plukke bladene. Planten holder op med at brænde, når den tilberedes.

Skvalderkål

...rig på C og B vitamin

Brug den ligesom rucola i salater, på pizza, sammen med carpaccio, i supper, brøddej og i fars. Pluk fra det tidlige forår og hen til efteråret. Skvalderkål dufter og smager svagt af peber og de nyeste skud er de lækreste. Skvalderkål er i familie med bl.a. selleri og persille.

Løgkarse

...fyldt med C vitaminer

Smager af løg og karse, og blomsterne dekorerer flot rugbrødsmeden. Hele planten kan kværnes til pesto, blandes i frikadellefarsen, tilberedes sammen med andre grøntsager eller kommes i supper. Smagen klæder æg og er også god i kryddersmør. Høst fra april og hen på foråret.

Mælkebøtter

...rig på C vitamin og indeholder dobbelt mængde A vitamin som i spinat

Alt på mælkebøtten kan spises. Brug de unge blade i salater – de smager let bittert og minder om julesalat. Blomsterknopperne steges på panden sammen med gulerødder og kartofler. De gule kronblade kan man koge sirup på, brygge snaps eller lave saft af. Rødderne har man udnyttet som kaffeerstatning.

Udforsk flere spiselige ukrudtsarter i naturen

En tur i skoven eller langs stranden for at samle planter til madlavningen er en god oplevelse for både børn og voksne. Hav altid en saks eller lille kniv med, så du kan skære eller klippe toppen af uden at skade resten af planten. Dæk de nyplukkede urter med et fugtigt viskestykke, så de holder sig friske. Tjek også om området ligger tæt på befærdet vej med luftforurening som følge. Hav styr på, hvilke planter du samler, så du ikke får de giftige med hjem til gryderne.

Regler

På offentlige arealer må man fylde en bæreposse om dagen, mens man på private områder kun må samle de planter, man kan nå fra stien. Man må ikke grave planter op eller klippe grene af buske eller træer.

Skvalderkål pesto

Pluk ca. 100 g af de tidligst udsprungne blade
2 fed hvidløg
75 g parmesanost
75 g mandler (med eller uden skal)
Saft fra en lille citron
Olivenolie indtil den ønskede konsistens
Salt og peber efter behov

Alle ingredienser blendes og smages til. Serveres til italienske retter – især sammen med pasta.

PAS PÅ

Ikke alle havens ukrudtsplanter er spiselige, så det er meget vigtigt, at du ikke bare spiser løs af alle planter, du møder, for der er mange, som er giftige.

Mælkebøttesirup

Ca. 50 plukkede mælkebøtteblomster uden smådyr
500 g umodne kvarte æbler
1 stilk rabarber i små stykker
Saft af 1 citron
1 l vand
Ca. 500 g sukker

Mælkebøtteblomster, æblestykker og rabarber hældes i en gryde. Tilsæt citronsaft og vand. Skal koges i ca. ½ time. Saften sies gennem et rent klæde og vejes. Nu tilsættes lige så meget sukker, som væsken vejer. Saften koges indtil den begynder at tykne – må ikke koge for hårdt, for så karamelliserer den. Smager fantastisk sammen med kraftige oste.

Sjovt at vide

.....
mælkebøtten hedder pissenlit på fransk – det betyder tisse-i-sengen og skyldes, at planten er vanddrivende

Stuvede brændenælder

2 store håndfulde blancherede brændenælder (husk handsker)
2 dl fløde
Løg og hvidløg efter smag
Salt, peber, muskatnød

Lad ca. 2 dl vand koge op med 2 spsk. salt og blanchér de skyllede brændenældeskud (øverste 20-30 cm) i ca. 30 sekunder. Hæld umiddelbart efter brændenælderne over i koldt vandbad. Pres nu vandet godt ud af brændenælderne og hak dem groft.

Smelt en klat smør tilsat løg og hvidløg og tilsæt de hakkede brændenælder, krydr med salt, peber og muskatnød. Hæld 2 dl fløde ved og lad blandingen koge ind i ca. 15 min.

Forebyg orm i dine frugttræer

Glæden over at sætte tænderne i et modent nyplukket æble kan hurtigt forsvinde, hvis det, man bider i, indeholder orm. Synet af brunlige efterladenskaber inde i æblet og den velkendte hvide orm, er ikke særlig rart. Det kan du forhindre ved at forebygge angreb af de insekter, som elsker at formere sig i din frugt – og det gøres helt uden brug af kemi!

Æblevikler (*Laspeyresia pomonella*)

Æblevikleren er en lille natsommerfugl med gråbrune vinger med kakaobrun plet nær spidsen. Æbleviklerlarven, som kendes under betegnelsen orm, er lille, hvidlig og med sorte punkter. Senere bliver den rødlig og ca. 2 cm lang. Hovedet er skinnende gulbrunt.

Livscyklus

De sidste larvestadier overvintrer enten i barksprækker eller mellem løst materiale på jordoverfladen. Forpupning finder sted i maj, hvorefter den i begyndelsen af juni begynder at klækkes. Nu er æbleblomstringen slut, og der vil i en måned være nyklækkede æbleviklere, der kan lægge 20-100 æg på bladenes bagside. Hunner og hanner finder hinanden i mørkningen, hvor hunnerne afgiver et kønseromon. Æggene klækkes i løbet af 8-18 dage og de unge larver gnaver på bladene, så de efterlades med "vinduer".

Når de bliver større, borer de sig ind i æblerne og søger mod kernehuset.

Det kan du gøre

- Opsæt æbleviklerfælder så snart æbletræet blomstrer og lad dem hænge i ca. 12 uger. Æbleviklerfælder indeholder det hunlige kønseromon og lokker hannerne til. Fælden hænges op 1,5 m over jorden på sydsiden af træet.
- Sørg for, at du har rigtig mange fugle i din have – så fanger de hurtigt larverne
- Har du et massivt angreb, kan man behandle med Dipel, der er et biologisk middel mod larver

Den lille frostmåler (*Operophtera brumata*)

Hannen er en spinkel, lyst brungrå sommerfugl med et vingefang på ca. 2½ cm. Hunnen er vingeløs og flyver ikke. Den fuldvoksne larve på ca. 2 cm er lys til mørkegrøn med en smal mørk ryglinje og tre hvidgule sidelinjer – de unge udgaver af larverne er mørkere.

Livscyklus

I oktober og november måned flyver hannerne i sværme og finder vej, via kønsferomoner, til hunnernes opholdssteder. De er ofte kravlet op på stammer og grene nede fra jorden. Så snart parringen er fuldført, lægges æggene, der overvintrer i sprækker på grenene. Sidst i april, når æbleknopperne åbner sig, klækkes æggene og de små larver går straks i gang med at æde. Forpupningen sker sidst i maj måned efter, at larven har firet sig ned i en tråd. Puppertiden varer ca. 5 måneder til sværmning igen i oktober – november.

Det kan du gøre

- Opsæt en limring, der består af nedbrydeligt plast med klister, der forhindrer hannerne i at kravle op i træet. Monteres i 60 – 70 cm højde
- Spul træet med koldt vand, læg et klæde under træet og ryst det (mindre træer)

Æblespindemøl (*Yponomeuta malinellus*)

Særlig kendetegnet ved at danne fællesspind, hvor rigtig mange larver sidder beskyttet mod naturlige fjender og venter på at ud-

vikle sig. Den voksne sommerfugl er kridhvid med sorte prikker, men ses sjældent, da flyvningen foregår i mørke.

Livscyklus

De voksne spindemøl finder vej fra pupperne i juli – august måned. Nu lægger de æg i træets grenvinkler. Æggene klækkes efter ca. 14 dage, men larverne går nu i en slags tidlig vinterdvale. I det tidlige forår vågner de op og starter deres søgen efter føde på de udsprungne træer. Spindemøl æder ikke frugterne, men de kan nå at æde så kraftigt af bladene, at træet har svært ved at klare sig.

Det kan du gøre

- Sørg for at have mange forskellige planter i din have – det lokker bl.a. snyltehvepse, som er spindemøls naturlige fjende, til
- Fjern spindemølposerne med en saks eller stiv kost
- Behandle med Dipel, der er et biologisk middel mod larver

Chili er hot og rigtig spændende at dyrke. Mød Chili Klaus og læs hans gode råd om dyrkningen, og om at spise chili. Vi har været på besøg hos en helt almindelig børnefamilie, der har masser af haveglæde og ikke mener, at haven er en belastning. Du kan også få masser af tips om planter, som kan holde vores bestøvende bier beskæftiget; og glæd dig over de mange muligheder, der er for at booste dit udeliv på terrassen.

Scan QR koden og få et stort leksikon over planter til din have. I app'en kan du søge oplysninger om buske, træer, roser, stauder, surbundsplanter, frugt og grøntsager. Søg på farver, højde, modningstid og se, hvor du kan anvende planterne. Du kan også læse

artikler om haveemner, du ønsker uddybet eller se video af diverse gøremål i haven. I havesæsonen vil der løbende være tips til, hvilke aktuelle gøremål du skal udføre i haven. App'en viser dig vej til dit nærmeste havecenter, hvor vi glæder os til at se dig.

Besøg www.haveglæder.dk
videoklip · artikler · inspiration

ISBN 87-91659-51-5

9 788791 659515 >